

5.1. ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПАРТІЙНОЇ СТРУКТУРИ В МЕЖАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Основними суб'єктами політичних взаємин у сучасних демократичних державах є політичні партії та інші організовані групи громадян, пов'язані близькими або єдиними соціальними, економічними, культурними та політичними інтересами. Такі організовані політичні групи відіграють ключову роль у формуванні стійких територіально-політичних зв'язків та співвідношень як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні.

Формування партійної структури на території сучасної Тернопільської області розпочалося в другій половині XIX – поч. XX ст. і в певній мірі було пов'язано з політико-адміністративним розподілом цих земель між Російською та Австро-Угорською імперіями.

Найбільш інтенсивно цей процес проходив в Галичині, до якої відноситься значна частка території сучасної Тернопільської області. На той час тут було дві основні українські політичні течії – народовці і москвофіли. Ідеологія москвофільства визначалась світоглядною орієнтацією на Російську імперію у всіх сферах (мові, літературі, культурі, політиці) і була досить поширена серед церковної інтелігенції. Таким чином вони проявляли свою симпатію до Російської імперії та досить стримано ставились до української народної мови.

Для більшої частини території Тернопільської області на зламі XIX-XX ст. популярними були погляди народовців. Вони захищали в своїх поглядах самобутність галичан як гілки єдиного українського народу в освіті, культурі, науці, відстоювали українську народну мову. В 1890 р. вони власне сформували першу повноцінну політичну партію – Русько-Українську радикальну партію, знаними членами якої були відомі вихідці з Тернопільської землі – Вячеслав Будзиновський, Володимир Вітошинський, Євген Левицький, Володимир Білінський. Помірковані члени цієї партії в 1899 р. створили Націонал-демократичну партію, що мала широку мережу осередків та гуртувала навколо своїх ідей українське населення тогочасної Тернопільщини. Серед діячів партії було багато відомих діячів (І. Франко, В. Будзиновський, Є. Левицький, Ю. Романчука, О. Барвінського), які часто навідували міста та села нашого краю. Першочерговим завданням партія вважала здобуття автономії українських земель у складі Австро-Угорщини. Стратегічною метою вона мала здобуття Україною соборності й незалежності. Щоб досягнути цього, партія обрала тактику щоденного виборювання прав українців у парламенті та адміністративних установах. У національно-політичне русло вона спрямовувала й страйковий рух.

На основі цих партійних утворень після першої світової війни на території Галичини, і Тернопільщини в тому числі, популярною була партія Українське національно-демократичне Об'єднання. Це була легальна політична організація, що об'єднувала в своїх лавах представників української інтелігенції, промислових кіл, учасників кооперативного руху, а також великих і середніх землевласників. Основними ідеологічними засадами партії було забезпечення передумов для концентрації та нарощування українського національного капіталу з метою протидії польській економічній експансії, а також освоєння ринків збуту продукції, виробленої

українськими виробниками на всій території Польщі, досягнення рівних прав у суспільно-політичному житті для українців. Важливу роль у діяльності УНДО відіграла робота в середовищі кооперативного руху, який був покликаний забезпечити зайнятість населення, створити умови для переробки сільськогосподарської продукції й підвалин соціального добробуту. Навколо УНДО об'єднувалися такі кооперативи, як «Маслосоюз», «Центросоюз», «Народна торгівля» та ін. УНДО намагалася здійснювати вплив на такі суспільно-культурні рухи, як «Просвіта» та «Рідна школа» з метою консолідації просвітницької діяльності, спрямування її на підвищення політичної культури народу.

Незначну роль в межах тогочасної Тернопільщини відігравали політичні партії клерикальне забарвлення, зокрема, Український католицький союз, заснований 22 жовтня 1930 р. та очолюваний А. Шептицьким. Тобто партія виступала з клерикально-ліберальних позицій, намагаючись об'єднати українське населення, переважно греко-католицького віросповідання, на релігійній основі як християнську общину, уникаючи радикальних дій і поглядів. У Греко-Католицькій Церкві А. Шептицький представляв національний напрям, противника уніфікації греко-католицької церкви з позицією та догмами офіційного Риму.

Також малопопулярною партією була Комуністична партія Західної України. Вона була забороненою партійною структурою, та мала прихильників лише в кількох містах сучасної Тернопільської області. На нелегальному становищі, але з суттєвою підтримкою населення, була Організація Українських Націоналістів. Від початку свого заснування (1929 р.) як політичній організації вдалось сформувати потужну територіальну структуру, що була представлена в більшості значних населених пунктів сучасної Тернопільської області. Особливою активністю відзначалися партійні осередки в Тернополі, Бережанах, Вишнівці, Чорткові.

Наступний спалах партійної розбудови припадає на кінець 80-х рр. ХХ ст., коли Тернопільська область, поряд з Львівською та Івано-Франківською, стала центром зародження націонал-патріотичних партій майбутньої незалежної України.

Наприкінці березня 1989 р. в межах Тернопільської області утворилася перша крайова організація Руху. В скорому часі дана громадська структура була реформатована в партію. У 1989 р. на території області починають діяти осередки Української християнсько-демократичної партії, в 1990 р. – Української республіканської партії, Української національної партії, Демократичної партії України (слід наголосити, що Тернопільська область стала місцем започаткування діяльності цієї партії – установчі збори партії відбулися в вересні 1990 р. в Терєбовлі).

На початок 2019 року в Тернопільській області було зареєстровано 354 політичні партії (згідно з даними Порталу відкритих даних). Така важлива характеристика партій, як кількість їхніх членів, в Україні загалом і в Тернопільській області зокрема, може бути лише умовною, оскільки цю статистику ведуть самі партії, а вони значно завищують свою чисельність. Також слід наголосити, що далеко не всі партійні структури мають представництво в усіх адміністративних районах області (тільки останніми роками ця інформація почала оприлюднюватися для широкого загалу та впорядковуватися регіональними представництвами Міністерства юстиції). Найбільша кількість партійних осередків представлена в значних за кількістю мешканців адміністративних територіях області – Бережанський, Кременецький, Чортківський райони та м. Тернопіль – в кожному – понад 100

партійних організацій. Мінімальна кількість партійних осередків представлена в західних адміністративних районах (Козівський, Підгаєцький) – менше 80 одиниць. (табл.). В розрахунку на 1 000 місцевих мешканців найбільша кількість партійних осередків для територіально невеликих адміністративних районів (Ланівецького, Монастириського, Підгаєцького).

Таблиця 5.1

Кількість зареєстрованих осередків політичних партій в розрізі адміністративних районів Тернопільської області

	Адміністративно-територіальна одиниця	Кількість зареєстрованих осередків політичних партій	Кількість осередків політичних партій в розрахунку на 1000 . місцевих мешканців
1.	Бережанський район	111	2,8
2.	Борщівський район	94	1,4
3.	Бучацький район	92	1,5
4.	Гусятинський район	84	1,4
5.	Заліщицький район	95	2,1
6.	Збаразький район	99	1,7
7.	Зборівський район	97	2,4
8.	Козівський район	75	2,0
9.	Кременецький район	111	1,6
10.	Ланівецький район	82	2,9
11.	Монастириський район	76	2,9
12.	Підволочиський район	82	2,0
13.	Підгаєцький район	72	4,0
14.	Теребовлянський район	96	1,5
15.	Тернопільський район	81	1,2
16.	Чортківський район	104	1,4
17.	Шумський район	86	2,6
18.	м Тернопіль	116	0,5

*За даними <https://pzmrujust.gov.ua/napriamy-diialnosti/312-derzhavna-reiestratsiia-drukovanykh-zasobiv-masovoi-informatsii-ta-hromadskykh-formuvan/pereliky-zareiestrovanykh-hf-ta-zmi/ternopilaska-oblast/perelik-zareiestrovanykh-strukturnykh-utvoren-politychnykh-partii-na-terytorii-ternopilskoi-oblasti>

Домінуючу роль в ідеологічних напрямках кожного з адміністративних районів належить націонал-демократичним партіям, що об'єднують представників правого та право-центриського спрямування. Їх погляди сходяться в тому, що необхідним є зрівноваження інтересів автохтонних націй, заперечуючи ксенофобію, расизм, виступаючи за етнонаціональне порозуміння, ця ідеологія виступає за етнонаціональне порозуміння, конструктивний потенціал і налагодження загальносуспільних взаємин в організованому політичному просторі.

Негативною рисою політичних партій, осередки яких діють на території Тернопільської області, є стала тенденція зростання впливу різних угруповань великого бізнесу, які свою боротьбу за власність, економічні переваги переносять на партійно-політичні взаємини, що перешкоджають ефективній роботі місцевих органів самоврядування та державних структур загалом.

5.2. ТРЕНДИ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ УПОДОБАНЬ НАСЕЛЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

5.2.1. Геопросторова характеристика формування виборчих округів

Основою суспільного розвитку регіонів держави сьогодні традиційно виступає показник політичної свідомості та політичної активності населення, що найяскравіше прослідковується в форматі виборів. Вони не лише представляють волевиявлення населення, а дозволяють спрогнозувати настрої місцевих мешканців стосовно політичної, економічної та соціальної політики в певному регіоні. Тому принципово важливо проводити такі дослідження з позиції комплексного електорального аналізу, що дає уявлення про формування та особливості нарізки виборчих округів, політичну активність населення шляхом оцінки кількісного показнику тих, що голосують та геопросторової прихильності населення до певних ідей та поглядів шляхом підтримки відповідних політичних партій. На основі такого аналізу можна визначити територіальні закономірності, динаміку, стійкість та мінливість політичних симпатій та ідеологічних уподобань населення. Завданням такого дослідження є не лише опис територіальних відмінностей у політичних симпатіях населення, а й пояснення та виявлення причин (чинників), що ці відмінності зумовлюють.

Електоральна прихильність населення обласного регіону може бути зумовлена низкою чинників: соціальний склад населення, особливості його розселення і урбанізація, рівень розвитку місцевого господарства, історичні традиції та регіональної політичної культури.

В Тернопільській області виборчі традиції мають досить давнє історичне коріння. Під його впливом формується політична культура, тобто історико-політичні традиції як сукупність соціально-політичних цінностей і політичної орієнтації, що відкарбовується в свідомості населення. Варто наголосити, що тернопільські терени були цікаві для відомих громадських та політичних діячів в різні історичні епохи (ще Іван Франко безуспішно пробував в 1898 р. здобути прихильність тернопільського електорату через продаж голосів селянством в окрузі Тернопіль – Збараж – Скалат). Водночас історичні традиції є умовою високої політичної активності населення Тернопільської області щодо участі в самому ході голосування.

Мовний та конфесійний склад населення також може відображати політичні уподобання населення – зазвичай україномовне населення підтримує партії державницького штибу, а конфесійна приналежність до українських церковних конфесій (Українська греко-католицька церква, Українська православна церква) є ще одним критерієм орієнтації на націонал-патріотичні партії та їх ідеологію.

Переважаання сільського населення в області також є умовою орієнтації на праві погляди, які пропагують традиційні праві моральні цінності (сім'я, церква, освіта, виховання молоді тощо). Навіть депресивність в розвитку сільських територій часто поступається домінуючому впливу правої ідеології.

Територіальну основу виборчого процесу складає нарізка округів в межах визначеної території (в нашому випадку – Тернопільської області). Дана

джерімендрінгова технологія відзначається суттєвою змінністю та постійним модифікуванням. Так, співставляючи вибори до Верховної Ради 2007 р., позачергові вибори до Тернопільської обласної ради 2009 р., вибори до Верховної Ради 2012 р., позачергові вибори до Верховної Ради 2014 та 2019 р. та вибори до Тернопільської обласної ради 2015 р., варто відмітити зміну кількості округів та їх територіальної наповненості. Якщо в 2007 р. в області виділялось вісім виборчих округів з центрами в Тернополі, Збаражі, Кременці, Зборові, Бучачі, Теребовля, Чорткові, Борщові, з 2009 р. їх число зменшилось до п'яти (центри – м. Тернопіль, Кременець, Бучач, Чортків і знову м. Тернопіль для навколотернопільських адміністративних районів). В 2012 р. число округів збереглося – п'ять, але в черговий раз змінився підхід до їх територіального наповнення (центри – м. Тернопіль, Збараж, Зборів, Теребовля, Чортків). Ця ж схема діяла в 2014 та 201 рр. (табл. 5.2). Така територіальна змінність може бути оцінена як спроба формування округів з врахуванням чийхось політичних інтересів та традиційно оцінюється як непрозора виборча технологія. Навіть за результатами трьох останній виборчих процесів можна сказати, що кількість виборчих дільниць суттєво зросла до 2012 р., в той час як кількість самих виборців зменшилась [наші розрахунки за [3]]. А відомо, що саме підсумкові протоколи виборчих дільниць стали основним джерелом фальшування результатів голосування, тому зростання числа дільниць може бути основою для занепокоєння.

Найбільша кількість виборчих дільниць функціонувала в Зборівському районі (90), що навіть випереджував обласний центр (89) і є радше винятком на виборчому полі досліджуваного регіону. Також досить багато дільниць було сформовано в Теребовлянському (79) та Борщівському (77) районах. Серед міст області, які мали статус окремих адміністративних територій, найменша кількість виборчих одиниць була сформована в м. Бережани та м. Кременець (по 11 в кожному), а також в Підгаєцькому районі (33). Серед 21 адміністративної території області усереднений показник кількості виборчих дільниць – 56; цьому показнику відповідає Заліщицький район.

Таблиця 5.2

Територіальна організація виборчого процесу в Тернопільській області на виборах до Верховної Ради 2014 року*

Номер округу	Кількість виборчих дільниць	Центр округу	Території, що відносяться до округу	Кількість населення, що має виборчі права, тис. осіб
163	86	м. Тернопіль	м. Тернопіль	172,4
164	307	м. Збараж	Збаразький, Кременецький (населені пункти м Кременець, м Почаїв, села Білокриниця, Андруга, Веселівка, Лішня, Будки, Валігури, Комарівка, Великі Бережці, Іква, Малі Бережці, Хотівка, Гаї, Града, Діброва, Кімната, Горинка, Духів, Кушлін, Дунаїв, Богданівка, Куликів, Савчиці, Жолоби, Катеринівка, Іванківці, Рибча, Колосова, Двірець, Рудка, Крижі, Лідихів, Лосятин, Борщівка, Плоске, Підлісне, Попівці, Весела, Новий Кокорів,	172,6

			Старий Кокорів, Радянське, Підлісці, Сапанів, Старий Почаїв, Старий Тараж, Комарин, Чугалі, Бонівка, Зеблози, Шпиколоси), Лановецький, Шумський райони	
165	311	м. Зборів	Чотири дільниці м. Тернополя, Бережанський, Зборівський, Козівський, Підгаєцький, Кременецький (за виключенням населених пунктів, включених до округу № 164) райони	170,4
166	271	м. Тербовля	Бучацький, Гусятинський, Монастирський, Тербовлянський райони	175,5
167	211	м. Чортків	Борщівський, Заліщицький, Чортківський райони	150,7
Всього	1184			863,5

* складено за <http://cvk.gov.ua/vnd2012/wp023pt001f01=900pid100=61.html>

На основі проведеного аналізу в межах 17 адміністративних одиниць Тернопільської області (адміністративні райони та населені пункти, що їх формують – міста, селища міського типу, села та райони в містах, які були основою для формування виборчих дільниць), було створено гістограму, що відображає кількісний розподіл виборчих дільниць та відповідну територіальну доступність до місць голосування. На осі абсцис гістограми вказана кількість виборчих дільниць на території адміністративної одиниці, на осі ординат – виборчі округи, що містять певне число виборчих дільниць. Проведене відповідне групування адміністративних територій за кількістю виборчих дільниць (малі (перша колонка) – менше 500 виборців, середні (друга колонка) – 501-1500 виборців та великі (третя колонка) – понад 1500 виборців).

Як видно з гістограми (рис. 1), велика кількість дільниць (по 308) функціонує в 164 та 165 виборчому округах, які діють на території міст Бережани, Кременець, Збаразького, Лановецького, Підволочиського, Шумського Кременецького, Бережанського, Зборівського, Козівського, Підгаєцького районів та невеликої частина міста Тернополя. Мінімальна кількість виборчих дільниць виділяється в 163 виборчому окрузі, що розташований в місті Тернополі.

Свої риси характерні для розподілу виборчих дільниць за кількістю виборців. Найбільша кількість великих виборчих дільниць розташовується в місті Тернополі (76), що логічно обґрунтовується значною концентрацією виборців на невеликій території обласного центру. Мінімальна кількість великих виборчих дільниць є в південних адміністративних районах області (на місто Чортків та Борщівський, Бучацький, Гусятинський, Заліщицький, Монастирський, Тербовлянський Чортківський райони припадає всього 25 великих виборчих дільниць). За виключенням міста Тернополя в усіх виборчих округах переважають малі виборчі дільниці (від 96 в 167 виборчому окрузі, що охоплює Бучацький, Гусятинський, Монастирський, Тербовлянський райони до 191 в 164 виборчому окрузі, в межах міста Кременець, та Збаразького, Лановецького, Підволочиського та Шумського районів і частини Кременецького району). Це можна пояснити значною кількістю сільських населених пунктів та невеликих міських населених пунктів в межах згаданих адміністративних територій, що дозволяє зробити низові пункти доступними для голосування та пропорційно розподілити між ними виборців (згідно чинного законодавства).

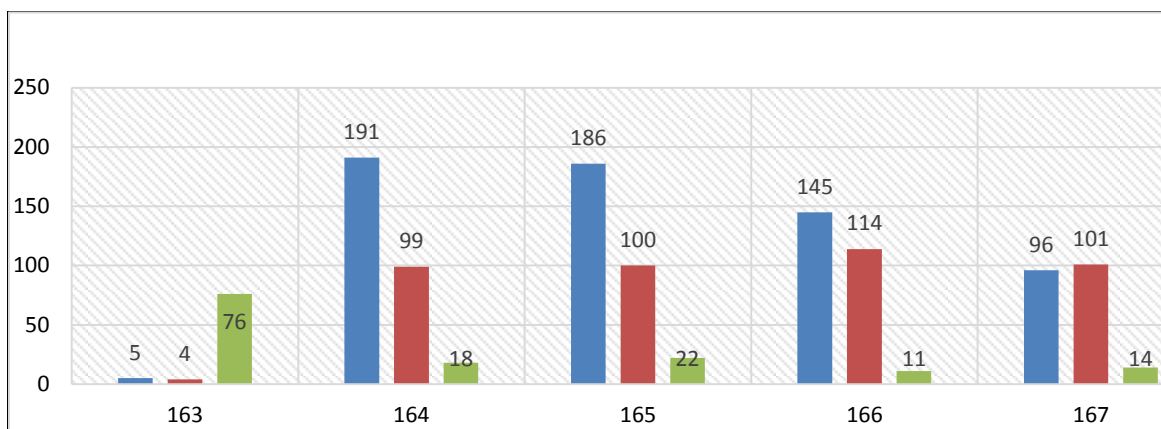

Рис. 5.1. Кількість виборчих дільниць на території Тернопільської області, 2019 р.

Сьогодні виборчі технології можуть виступати як формою волевиявлення населення, так і інструментом формування громадської думки. З цих позицій оцінка виборів за хронологією їх проведення є важливим процесом оцінки рівня політичних уподобань та, опосередковано, рівня добробуту та соціальної орієнтації населення конкретної території.

5.2.2. Характеристика виборчих каденцій в межах Тернопільської області. Парламентські вибори

Оцінюючи показник явки виборців на дільниці в 2012 р., варто відмітити, що він був суттєво вищим від середньоукраїнського – в середньому в області 66,8 %, в той час як в Україні загалом цей показник складав 58% (щоправда загалом в Україні парламентські вибори 2012 р. відзначались вкрай низкою явкою виборців, що можна оцінювати як психологічну зневіру в зміни, пов'язані з процесом виборів та, ймовірно, з думкою про можливі фальсифікації й незначущість голосу «маленького українця»). Найбільш пасивними були мешканці обласного центру, явка яких склала 62,4 %. В адміністративних районах області явка коливалась від 67 % в Зборівському, Лановецькому, Підволочиському, Шумському районах до 68,9 % в Бучацькому, Гусятинському, Монастирському та Тербовлянському районах. Максимальна активність виборців впродовж дня голосування припадала на проміжок від 12 до 16 год, що є традиційним для областей західноукраїнського регіону (за ці чотири години в округах області проголосувало від 43 % виборців в м. Тернополі до 47,2 % виборців в Бучацькому, Гусятинському, Монастирському та Тербовлянському районах).

2014 рік варто вважати роком надій і сподівань, тому показник явки виборців дещо зріс. В середньому в області він перевищив 68,2 %. Традиційно найнижчим він був в обласному центрі (64,4 %). Досить невисоким був показник електоральної активності в Збаразькому, Лановецькому, Підволочиському, Шумському та Кременецького районах (дещо більше 64 %) та місті Чортків, Борщівському, Заліщицькому та Чортківському районах (66,8 %). Найвища активність була вла-

ства для Бучацького, Гусятинського, Монастириського, Терехівського, Тернопільського районів (72,6 %) та Бережанського, Зборівського, Козівського, Підгаєцького та Тернопільського районів (72,3 %).

У виборчому процесі у 2012 р. загалом було зареєстровано 21 політичне об'єднання. У відсотковому відношенні найбільша частка припадала на центристські партії – 9 політичних об'єднань (Партія регіонів, партія «Україна – вперед», Українська партія «Зелена планета», політичне об'єднання «Рідна Вітчизна», політична партія «Україна майбутнього», політична партія «Зелені», політична партія «Нова політика», Ліберальна партія України, Партія зелених України) або 42,8 % від загального числа суб'єктів виборчих відносин. На правоцентристські та праві політичні сили припадало 28,6 % політичних об'єднань (в абсолютному вимірі таких партій було шість – Об'єднана опозиція «Батьківщина», УДАР, «Наша Україна», Радикальна партія О. Ляшка, Всеукраїнське об'єднання «Свобода», Українська національна асамблея). Такий же відсоток і відповідно така ж кількість політоб'єднань припадала на ліві та лівоцентристські об'єднання (Соціалістична партія України, політична партія «Всеукраїнське об'єднання «Громада», Комуністична партія України, партія «Руський блок», Народно-трудова організація України).

Якщо ж оцінювати політичні партії виходячи з їх ідеологічної орієнтації та за показником подолання прохідного бар'єру в 4%-ки, то в загальноукраїнському вимірі за багатомандатним виборчим округом три політоб'єднання або 60 % від числа тих, що пройшли до парламенту, сповідують правоцентристські та праві ідеологічні погляди. По одній партії з тих, що пройшли до парламенту, підтримують центристські та ліві ідеї.

В Тернопільській області результати дещо відрізнялись від загальноукраїнських. Три партійні об'єднання, що подолали прохідний бар'єр представляли праві та правоцентристські ідеологічні напрямки і одна – центристський, таким чином в черговий раз підтвердивши свою прозахідну, проєвропейську орієнтацію та ментальну схожість з західноукраїнськими областями.

Загалом в області три праві та правоцентристські партії (Об'єднана опозиція «Батьківщина», Всеукраїнське об'єднання «Свобода», УДАР) отримали підтримку 85,6 % тих, що проголосували (в абсолютному вимірі – 480,3 тис. виборців). Якщо співставляти ці результати з парламентськими виборами 2006 р., то можна констатувати факт, що населення області стало більш прагматичним та більш згуртованим в своєму виборі – тоді за партії цього напрямку, котрі пройшли до парламенту проголосувало 75,9 % населення, а за партії, що не досягли прохідного бар'єру проголосувало дещо більше 19 % (в 2012 р. – 4,2 %) – це дозволяє твердити, що поступово відбувається консолідація електоральних уподобань населення під певною ідеологічною платформою, а не тільки персоналістичними (харизматичними) рисами лідерів.

Правоцентристські сили, що були представлені Об'єднаною опозицією «Батьківщина» та партією УДАР, в сумативному показнику отримали перемогу в усіх адміністративних районах області – від 46 % в південних районах області (Борщівський, Чортківський та Заліщицький) до 58,4 % в Бережанському, Зборівському, Козівському, Підгаєцькому районах. Водночас варто відмітити зростаючу популярність крайньо правих політичних сил (ВО «Свобода»), які підтримали від 40

% виборців на півдні області до 23,5 % – в північних районах області. З одної сторони такі показники варто пояснювати високим вступом довіри до відносно нової політичної сили, що не заплямувала себе у владних структурах, а з іншої – це реакція на існуючу політичну ситуацію, яка знову вимагає «правішання» поглядів населення у зв'язку з політичними, економічним та суспільними процесами.

Також дані вибори продемонстрували, що партії центристського спрямування, що підтримують ліберальні ідеї з виключно економічною платформою, не мають підтримки в місцевому населенні не зважаючи на значущість даного фактора для розвитку таких депресивних територій як Тернопільська область. Найбільший спротив партіям з такою ідеологією сьогодні, як не дивно, зустріли в великих містах, і місто Тернопіль не стало винятком – їх підтримало 5,4 % виборців обласного центру; найвищою підтримка партій цього спрямування була в північних адміністративних районах області – за всі політсили цього ідеологічного спрямування проголосувало майже 12 % виборців. В решті районів області спостерігались незначна підтримка в межах 6-8 %.

Виборці Тернопільської області на парламентських виборах 2012 року не підтримали загальноукраїнської тенденції росту популярності лівих сил, які традиційно не маю підтримки даному регіоні.

Одномандатні виборчі округи можуть виступити певним «дзеркалом» реакції місцевих громад на політичну силу та конкретне ім'я, з якою ототожнюється дана партія.

За одномандатними округами в Тернопільській області було висунуто кандидатів від 13 політичних об'єднань; окрім того досить значною була частка самовисуванці.

Шість партій в одномандатних округах представляло центристський напрямок, що відповідало 46,1 % від загального числа політичних організацій, котрі висунули своїх кандидатів. П'яти партій або 38,5 % від їх загального числа в округах області було представлено правими та правоцентристськими об'єднаннями. І дві партії (15,4 %) – це партії лівої ідеології.

Але переможцями виборів були представники виключно правих і правоцентристських партій, що разом зібрали 44,2 % виборчих голосів за кандидатів, що були висунуті відповідними політсилами та пройшли до парламенту. Варто відзначити, що до цього показника можна додати ще голоси 3,62 % виборців області, які віддали свої голоси за кандидатів від правоцентристських та правих партій, котрі не пройшли до парламенту (в даному випадку розмаїття політичних уподобань одного ідеологічного напрямку привело до певного розпорошення голосів і відповідно часткової втрати підтримки лідерів виборів). Але відрадно те, що партійна прихильність загалом відповідає персоніфікованій частині електоральних уподобань. Представники від правих сил мали перевагу в обласному центрі (їх підтримало 56,7 % виборців). Також кандидат від цих політсил переміг в Збаразькому, Лановецькому та Шумському районах, що можна вважати певною несподіванкою і черговим проявом «правішання» цих адміністративних територій. В решті адміністративних районів області основну підтримку отримав кандидат від правоцентристських сил, що загалом є прогнозованою ситуацією.

Вибори 2014 року відзначилися участю дещо більшої кількості суб'єктів виборчого процесу – загалом до підсумкового етапу виборів було залучено 29 партійних об'єднань.

Таблиця 5.3

**Результати парламентських виборів в Тернопільській області від 28.10.2012
за багатомандатним виборчим округом***

№ з/ п	Партія	округ										Область загалом	
		163**		164**		165**		166**		167**		%	осіб
		%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб		
1.	Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	36,48	39245	38,71	44622	43,40	52186	39,41	47174	36,57	37516	39,51	220743
2.	Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	33,74	36297	23,51	27102	29,32	35266	31,06	37184	39,66	40685	31,46	176534
3.	Політична партія «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка»	18,04	19407	16,42	18928	14,97	18008	14,17	16967	9,44	9685	14,61	82995
4.	Партія регіонів	4,19	4512	9,64	11117	4,83	5818	6,82	8164	6,41	6579	6,38	36190
5.	Політична партія «Наша Україна»	2,66	2866	3,62	4182	3,77	4534	4,62	5542	2,96	3041	3,53	20165
6.	Комуністична партія України	2,50	2700	3,26	3764	1,00	1212	1,22	1462	1,68	1731	1,93	10869
7.	Партія «Україна – Вперед!»	0,62	675	1,00	1157	0,54	653	0,50	610	0,56	582	0,64	3677
8.	Радикальна Партія Олега Ляшка	0,55	596	0,82	948	0,43	523	0,42	511	0,41	426	0,53	3004
9.	Партія Пенсіонерів України	0,21	235	0,64	744	0,27	336	0,28	347	0,34	349	0,35	2011
10.	Соціалістична партія України	0,14	157	0,45	528	0,23	283	0,29	354	0,23	246	0,27	1568
11.	Політичне об'єднання	0,12	133	0,26	307	0,13	160	0,23	276	0,45	464	0,24	1340

	«Рідна Вітчизна»												
1 2.	Українська партія «Зелена планета»	0,1 6	173	0,2 7	318	0,2 0	245	0,1 7	214	0,2 3	239	0,2 1	1189
1 3.	Політична партія «Україна майбутнього»	0,0 9	105	0,2 0	241	0,1 7	213	0,1 7	210	0,1 6	172	0,1 6	941
1 4.	Українська Національна Асамблея	0,0 6	66	0,1 7	203	0,1 2	148	0,1 3	165	0,1 9	200	0,1 3	782
1 5.	Партія Зелених України	0,1 2	135	0,1 9	224	0,1 0	130	0,1 0	123	0,1 1	115	0,1 2	727
1 6.	Політична партія «Зелені»	0,0 8	95	0,1 2	144	0,1 1	137	0,0 6	79	0,1 0	103	0,0 9	558
1 7.	Ліберальна партія України	0,0 2	28	0,1 5	173	0,1 0	130	0,0 7	91	0,0 9	96	0,0 9	518
1 8.	Політична партія «Нова політика»	0,0 4	51	0,1 3	156	0,0 6	81	0,0 5	70	0,1 3	141	0,0 8	499
1 9.	Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Громада»	0,0 3	39	0,1 6	191	0,0 6	81	0,0 5	63	0,0 8	90	0,0 8	464
2 0.	Партія «Руський блок»	0,0 4	47	0,1 2	144	0,0 4	57	0,0 5	62	0,0 6	63	0,0 6	373
2 1.	Політична партія «Народно-трудовий союз України»	0,0 1	13	0,0 5	58	0,0 3	40	0,0 2	30	0,0 4	51	0,0 3	192

* розраховано за даними Центральної виборчої комісії [9]

** територіальне наповнення округів розкрито в табл. 1

Таблиця 5.4

**Результати парламентських виборів в Тернопільській області від 26.10.2014
за багатомандатним виборчим округом***

№ з/п	Партія	округ					
		163**		164**		165**	
		%	осіб	%	осіб	%	осіб
1.	Політична партія «Народний фронт»	33,95	37260	32,74	36751	37,77	47123
2.	Політична партія «Об'єднання «Самопоміч»	19,34	21229	9,42	10575	11,06	13123
3.	Партія «Блок Петра Порошенка	17,47	19172	20,04	22491	19,55	24123
4.	Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	8,13	8921	7,76	8716	7,83	9712
5.	«Громадська позиція (Анатолія Гриценко)»	5,45	5985	3,47	3905	3,24	4123
6.	ВО «Батьківщина»	4,47	4913	7,41	8318	6,90	8712
7.	Політична партія «Правий сектор»	4,29	4707	2,83	3186	2,16	2712
8.	Радикальна Партія Олега Ляшка	3,01	3306	9,51	10 683	6,53	8123
9.	Політична партія «Опозиційний блок»	0,78	863	1,17	1323	0,40	512
10.	Комуністична партія України	0,72	797	0,41	466	0,08	101
11.	Партія Сергія Тігіпка «Сильна Україна»	0,50	550	0,86	976	0,43	541
12.	Політична партія «С.10»	0,49	539	0,14	163	0,17	212
13.	Всеукраїнське аграрне об'єднання «ЗА-СТУП»	0,37	412	2,72	3056	2,96	3512
14.	Партія «Солідарність жінок України»	0,17	187	0,32	369	0,10	121
15.	Інтернет партія України	0,14	156	0,10	113	0,06	71
16.	Українська партія «Зелена планета»	0,10	120	0,11	134	0,06	71
17.	Конгрес Українських Націоналістів	0,07	84	0,07	79	0,11	131
18.	Партія Зелених України	0,07	81	0,08	95	0,04	51
19.	Партія «Відродження»	0,05	57	0,08	94	0,06	71
20.	Всеукраїнське політичне об'єднання «Україна – єдина країна»	0,04	52	0,09	109	0,04	51
21.	Політична партія «Сила і Честь»	0,04	52	0,04	53	0,03	41
22.	Політична партія «Єдина країна»	0,04	49	0,14	162	0,06	71
23.	Політична партія «Блок лівих сил»	0,04	49	0,03	40	0,03	41
24.	Політична партія «Нова політика»	0,04	47	0,07	85	0,02	21
25.	Політична партія «Сила людей»	0,03	42	0,08	96	0,05	61
26.	Політична партія Громадянський рух України	0,03	33	0,05	61	0,06	71
27.	Національна Демократична партія України	0,02	22	0,04	50	0,02	21
28.	Політична партія «Україна майбутнього»	0,01	21	0,04	47	0,02	21
29.	Ліберальна партія України	0,01	12	0,02	27	0,01	11

* розраховано за даними Центральної виборчої комісії [9]

** територіальне наповнення округів розкрито в табл. 1

Традиційно у виборчому процесі домінували партії центристського спрямування – 18 одиниць – 62 % від загального числа (Радикальна партія Олега Ляшка, Партія Сергія Тігіпка «Сильна Україна», політична партія «Громадянська позиція (Анатолія Гриценка)», політична партія «Всеукраїнське агарне об'єднання «ЗАСТУП», партія «Солідарність жінок України», політична партія «5.10», політична партія «Інтернет партія України», Партія Зелених України, Українська партія «Зелена планета», партія «Відродження», Політична партія «Єдина країна», політична партія ВПО «Україна – єдина країна», політична партія «Нова політика», Політична партія «Сила Людей», Політична партія «Україна майбутнього», політична партія «Сила і Честь», політична партія «Громадянський рух України», Національна Демократична партія України).

Правоцентриські партії охоплювали три партії – ВО «Батьківщина», політична партія «Народний фронт», політична партія «Об'єднання «Самопоміч» партія «Блок Петра Порошенка». До правих партії також можна віднести три партії – Політична партія «Правий сектор», Конгрес Українських Націоналістів, ВО «Свобода».

Лівочентристські погляди підтримували три партії – політична партія «Опозиційний блок», політична партія «Блок лівих сил України», Комуністична партія України.

За даними Центральної виборчої комісії основну підтримку в Тернопільській області і далі мали партії націонал-патріотичного спрямування – загалом понад 76 % голосів. Найвищим показник підтримки був у обласному центрі (понад 79,5 %), а також в Бережанському, Бучацькому, Гусятинському, Зборівському, Козівському, Монастирському, Підгаєцькому, Тербовлянському, Тернопільському адміністративних районах (понад 77 %). В решті адміністративних територій на півночі та північному-сході області (Збаразький, Лановецький, Підволочиський, Шумський, Кременецький райони) показник підтримки складав в межах 72,5 %. Всі згадані показники суттєво перевищували пересічноукраїнські та є однією з ментальних рис електорату регіону, який традиційно підтримує патріотичні традиції.

Щоправда, дані вибори були певним відходом від ідей країньо правого спрямування, які в регіоні традиційно мали суттєву підтримку. Партії цього спрямування (Політична партія «Правий сектор», Конгрес Українських Націоналістів, ВО «Свобода») підтримало в середньому 8% населення області (тільки в південних районах – Борщівському, Заліщицькому, Чортківському) цей показник перевищив 9 %.

Також традиційно незначну підтримку в області мали партії центристського спрямування, хоча їх кількісний показник участі в виборчому процесі був найбільш вагомий. За партії цього спрямування проголосувало в області 2,5 % виборців – найвища підтримка цих партій була в районах північної частини області (Збаразький, Лановецький, Підволочиський, Шумський, Кременецький) – дещо вище 3 %.

Мінімалістичною була підтримка партій лівого спрямування, ідеологію яких мало шанують в західноукраїнському регіоні загалом і в Тернопільській області зокрема. За партії цього спрямування проголосувало в середньому 0,5 % населення.

Одномандатні виборчі округи дещо зміщували виборчі уподобання населення області, яке традиційно в такому випадку орієнтується в значній мірі на особисті риси кандидатів та їх відомість/невідомість в певному регіоні.

З 12 політичних партій, які підтримували висуванців в одномандатних округах області сім представляють націонал-патріотичні та ультраправі партії. Саме представники цих партій мали максимальні підтримку в округах області. І хоча цифри є суттєво нижчими від показників за партійними списками (від 54,5 % в м. Тернополі, Збараському, Лановецькому, Підволочиському, Шумському, Кременецькому районах до понад 70 % в інших адміністративних районах області), але вони є дещо знівельованими за рахунок значної кількості самовисуванців, котрі в подальшому визначились з своєю партійною приналежністю.

5.2.3. Електоральна прихильність виборців Тернопільської області за результатами місцевих виборів

На місцевих виборах – 2015 року було вимушено застосовано укрупнюючу джерімєндрінгову технологію – зменшення кількості виборчих округів згідно з чинним законодавством. Число територіальних виборчих округів (а відповідно і число депутатів) було зменшено до 64 (попередньо Тернопільська область ділилась на 120 ТВО з виборів депутатів до обласної ради).

Критерієм нарізки виборчих округів було обрано кількісний показник виборців. Найбільший округ, з числом виборців 18,4 тис осіб, охоплює одну з частин м. Тернополя (до речі, в обласному центрі розташовуються і інші два округи з найбільшою кількістю виборців). Найменша кількість виборців – 9,5 тис. виборців, приписана до 34 ТВО, що охоплює північно-східну частину Підволочиського району. Таким чином коливання в чисельності виборців в межах виборчих округів складає майже 50 %, що важко назвати позитивним показником в плані репрезентативності інтересів конкретних громад.

Другим показником нарізки, який варто оцінити є кількість округів в межах адміністративних одиниць обласного рівня. Так, 12 округів представлено в м. Тернополі. По чотири виборчі округи є в Борщівському, Бучацькому, Гусятинському, Кременецькому, Тернопільському районах; по три – в Заліщицькому, Збараському, Зборівському, Підволочиському, Чортківському районах. Лише по два округи представлено в Бережанському, Козівському, Лановецькому, Монастириському, Шумському районах. І тільки один округ представлено в Підгаєцькому районі. Якщо оцінювати описаний підхід з позиції кількості виборців, він себе однозначно оправдовує, але його застосування з позиції територіальної організації є дещо ускладненим, так як велика кількість населених пунктів, які входять до округу не дозволяють рівномірно розподілити увагу депутата на проблеми конкретного поселення (зокрема, такі переконання формуються на основі огляду територіального охоплення ТВО № 2 (частина Бережанського району), ТВО № 19 (частина Збараського району), ТВО № 23 (частина Зборівського району), в кожному з яких понад 35 населених пунктів).

Оцінюючи активність голосування у виборах-2015 варто нагадати, що Тернопільська область продемонструвала один з найвищих показників – 56,5 %. Нижче цього порогу активність була лише в містах Тернополі, Чорткові, Кременці та

Борщівському районі. Найвища активність (понад 62 %) була властива для Буцацького, Гусятинського, Зборівського, Козівського районів

У виборчому процесі брало участь 12 партій, які представляли центристську ідеологію (партія «Блок Петра Порошенка «Солідарність», «Батьківщина», Громадський рух «Народний контроль», «Громадська позиція», «Добрий самарянин», Об'єднання «Самопоміч», «Українське об'єднання патріотів – УКРОП», Радикальна партія Олега Ляшка) праві партії (Народний рух України, ВО «Свобода», Українська галицька партія), лівоцентристські партії («Соціалісти»).

Таблиця 5.4

Виборча активність в ході місцевих виборів до Тернопільської обласної ради 25.10.2015

Адміністративно-територіальна одиниця	К-сть виборців в уточнених списках виборців	К-сть виборців, які отримали виборчі бюлетені	%
м Бережани	31626	18743	59,3
Борщівський район	53496	29652	55,4
Буцацький район	47330	29424	62,2
Гусятинський район	47531	28624	60,2
Заліщицький район	37444	23250	62,1
Збараський район	42932	25979	60,5
Зборівський район	33110	21268	64,2
Козівський район	28649	17976	62,7
м Кременець	53080	26582	50,1
Лановецький район	23111	13738	59,4
Монастирський район	23149	13738	59,3
Підволочиський район	33427	20032	59,9
Підгаєцький район	15061	9324	61,9
Теребовлянський район	50304	29961	59,6
Тернопільський район	52303	31540	60,3
Чортківський район	36248	22036	60,8
Шумський район	25013	14944	59,7
м Тернопіль	177840	83647	47
м Чортків	22171	10508	47,4
Разом	833825	470966	56,5

Розраховано за

http://www.cvk.gov.ua/pls/vm2015/PVM012?PT001F01=100&PT00_T001F01=100&pid100=61&rej=0

В розрізі виборчих округів в усіх районах області основну підтримку отримали партії центристського спрямування (партія «Блок Петра Порошенка «Солідарність», «Батьківщина», Громадський рух «Народний контроль», «Громадська позиція», Об'єднання «Самопоміч», «Українське об'єднання патріотів – УКРОП», Радикальна партія Олега Ляшка). Партії націонал-патріотичного спрямування, насамперед ВО «Свобода», отримала перемогу в значній кількості округів м. Тернополя (ТВО № 42, 43, 44, 46, 49, 48, 51, 52, 53), одному з округів м. Чорткова, сході Гусятинського району, на південному-сході Борщівського району.

Висновки. Геопросторові результати голосування на парламентських виборах 2014 року варто вважати одними з найбільш реалістичних та незаангажованих в сучасній Україні та її регіонах. Зважаючи на це є можливість оцінки за їх результа-

тами геопросторових проявів уречевлення громадської думки через електоральну прихильність населення відповідних територій. Основну підтримку населення Тернопільської області традиційно надало партіям націонал-патріотичного спрямування (від 88-90 % у адміністративних районах центру та заходу області до 75-85 % у адміністративних районах півночі та північного-сходу). Але з плином виборчих каденцій відбувається деяка переорієнтація уподобань населення області від крайньо-правих поглядів до правоцентристських – партії цього спрямування більшу увагу приділяють соціально-економічним характеристикам і водночас підтримують націонал-патріотичну ідеологію. Інші ідеологічні течії суттєво не відобразили прихильність громадської думки, що констатованою позицією мешканців досліджуваних територій. Варто відзначити одноставність населення досліджуваної території у ставленні до крайніх ідеологій – традиційно низька підтримка ультралівих сил та загальне зменшення підтримки правих політичних об'єднань. Такі результати є правомірними та реалістичними для досліджуваних територій та відображають усталені політичні, соціально-культурні та економічні підходи до розуміння регіональних співвідношень. Населення Тернопільської області виступає структурованим електоратом, виборче рішення якого є результатом тривалої партійної ідентифікації, обумовленої структурою існуючих соціально-політичних поділів.

5.2.4. Результати Президентських виборів в межах Тернопільської області

Електоральні уподобання населення Тернопільської області через призму виборів гаранта країни проаналізуємо за останні двадцять років.

У Президентських виборах 1999 р. взяло участь 13 претендентів. Їх ідеологічні погляди позиціонувалися від крайньо лівих до право-центристських та правих.

Від загального числа виборців Тернопільської області в 874 тис. осіб, учать в голосуванні взяла участь 789,1 тис. осіб, що складає 90,3 % тих, хто мав право голосу. В розрізі адміністративних територій найбільшу активність у виборах проявили мешканці західних адміністративних районів області (Бережанський, Бучацький, Козівський, Монастирський, Підгаєцький), в межах яких, за даними ЦВК, проголосувало 96,6 % тих, хто мав право голосу (абсолютний показник – 152 тис. виборців). Найменша активність була властива для мешканців обласного центру – 74,9 % загального числа виборців або майже 126 тис. осіб (рис. 5.2).

На виборах 1999 року за результатами першого туру відносно перемогу отримали кандидати, що представляли центристські сили (подібний результат варто вважати радше винятком для Тернопільської області). Ці політичні погляди в тій каденції презентували Леонід Кучма, Василь Онопенко, Олександр Ржавський, Віталій Кононов, Юрій Кармазін та Микола Габер. Найменшу підтримку ці кандидати мали в обласному центрі (58 %), в той час як в інших адміністративних районах області цей показник коливався від 79 % в Бережанському, Бучацькому, Козівському, Монастирському, Підгаєцькому районах до 69 % в Збаразькому, Зборівському, Кременецькому, Лановецькому та Шумському районах (це цікавий феномен, коли в межах Тернопільської області в північних адміністративних районах центристи мали відносно меншу підтримку у порівнянні з іншими адміністративними територіями області).

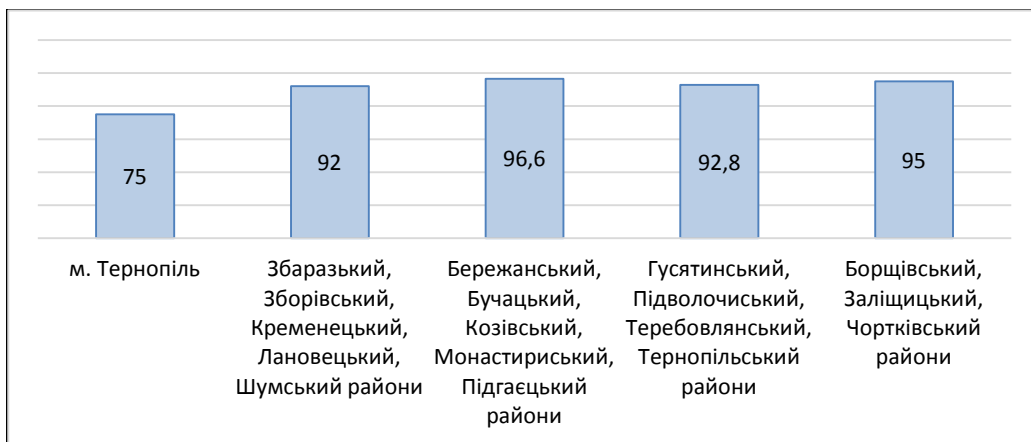

Рис. 5.2. Електоральна активність на виборах Президента України 1999 року в межах Тернопільської області, %*

* Розраховано нами за даними [3]

Праві сили в цих виборах представляли Євген Марчук, Генадій Удовенко, Юрій Костенко. Як не дивно, але ці кандидати, що представляли націонал-патріотичні погляди/ не знайшли гідної підтримки в жодному з округів на території області. Найвищим показник підтримки представників патріотичних сил був в місті Тернополі; в інших адміністративних районах області ці показники були менш переконливими – в Гусятинському, Підволочиському, Тербовлянському та Тернопільському районах показник підтримки був в межах 20 %, в Збаразькому, Зборівському, Кременецькому, Лановецькому та Шумському – близько 18 %, в Борщівському, Заліщицькому, Чортківському районах – дещо менше – 15 %. Найнижчий показник підтримки націонал-патріотичних сил був межах Бережанського, Буцацького, Козівського, Монастирського, Підгаєцького районів (менше 13 %). Ці вибори варто вважати останнім проявом «маскування», тотального адміністративного тиску або боязні відкрито підтримувати патріотичні погляди шляхом вільного волевиявлення населенням області.

Водночас це була остання виборча каденція, в якій активно брали участь представники лівих сил і вони мали певну підтримку в регіоні. Обласний центр продемонстрував найбільшу підтримку лівих (понад 9 % голосів), близько 8 % підтримки дали північні та північно-центральні райони області (Збаразький, Зборівський, Кременецький, Лановецький та Шумський), 7 % забезпечили Борщівський, Заліщицький, Чортківський райони. Мінімальні показники підтримки були характерні для Бережанського, Буцацького, Козівського, Монастирського, Підгаєцького районів (в межах 4 %), а також в Гусятинському, Підволочиському, Тербовлянському та Тернопільському районах (в межах 2-3 %).

Загалом результати виборів Президента України 1999 р. в Тернопільській області були близькими до загальноукраїнських, але із традиційною, для області, незначною часткою тих, хто сповідує ліві погляди та дещо вищою підтримкою правих сил.

На чергових виборах Президента 2004 р. природньо відбулося зменшення кількості виборців (якщо в 1999 р. загальна кількість виборців складала 874 тис.

осіб, до 2004 р. цей показник складав 849,1 тис. осіб; таким чином скорочення числа виборців складало майже 3 %). Від загально числа виборців області участь в них взяло 724,9 тис. осіб (85,6 % від загального числа тих, хто мав право голосу – найвищий показник явки в розрізі обласних регіонів). Серед виборчих округів найвищу активність проявили мешканці Буцацького, Гусятинського, Монастириського, Тереховлянського районів (понад 97 %, і це був найвищий показник в Україні). Вже традиційно найнижча активність була властива для обласного центру (76,5 %). В інших адміністративних районах області ці показники коливалися незначно – від 85,5 % (133,7 тис. виборців) в Бережанському, Зборівському, Козівському, Підгаєцькому, Тернопільському, Борщівському, Заліщицькому, Чортківському районах до 83,5 % (133,2) в Збарзькому, Кременецькому, Ланівецькому, Підволочиському, Шумському районах (рис. 5.3).

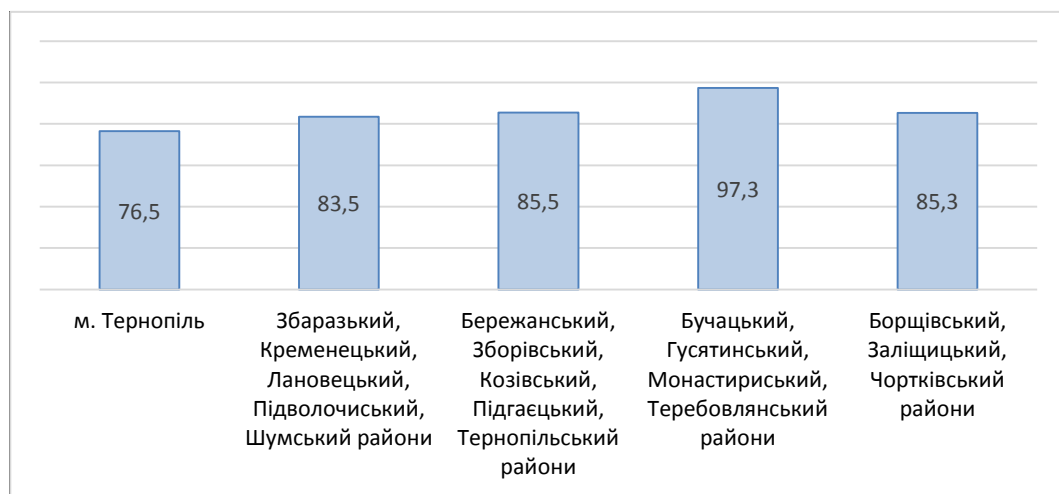

Рис. 5.3. Електоральна активність на виборах Президента України 2004 року в межах Тернопільської області, %*

* Розраховано нами за даними [3]

Мешканці області обирали очільника держави серед 24 претендентів, основна частка яких представляли центристські погляди, а також праві та ліві політичні сили.

Найчисельнішу когорту сформували претенденти від центристських сил (Михайло Бродський, Микола Грабар, Ігор Душин, Юрій Збітнев, Анатолій Кінах, Владислав Кривобоков, Олександр Нечипорук, Олександр Ржавський, Микола Рогожинський, Леонід Черновецький, Андрій Чорновіл, Віктор Янукович, Олександр Яковенко), щоправда, більшість з них не формували серйозного політичного тла на електоральній карті України. Але такий значний перелік персоналій не дав суттєвої електоральної прихильності. Найбільшу прихильність цій ідеології висловили мешканці північно-центрального району області (Збарзький, Кременецький, Лановецький, Підволочиський, Шумський), які дали майже 9 % голосів. В інших районах області представники цього ідеологічного напрямку отримали від 5 до 6 % голосів.

Відносно консолідованою варто вважати групу кандидатів, що представляли націонал-патріотичні сили (Богдан Бойко, Дмитро Корчинський, Віктор Ющенко,

Роман Козак). Саме представники цього напрямку були фаворитами президентських перегонів завдяки надзвичайній довірі до Віктора Ющенка. Понад 90 % прихильності носіям цієї ідеології дали виборці Бережанського, Зборівського, Козівського, Підгаєцького, Тернопільського, Бучацького, Гусятинського, Монастириського, Тербовлянського районів. Умовно найнижчою до цього ідеологічного напрямку була прихильність електорату обласного центру та Збаразького, Кременецького, Лановецького, Підволочиського та Тернопільського районів (84 % голосів тих, хто взяв участь в голосуванні).

В 2004 р. в останнє участь в виборах як потужна політична ідеологія виступають ліві сили, які були представлені досить значною кількістю кандидатів (Олександр Базилук, Василь Волга, Наталія Вітренко, Сергій Комісаренко, Олександр Мороз, Петро Симоненко). Але традиційно даний напрямок не мав підтримки в електорату області – максимальна підтримка в межах 6 % в обласному центрі і 1 % – в Бережанському, Зборівському, Козівському, Підгаєцькому та Тернопільському районах.

Президентські вибори 2010 р. відзначалися участю 18 кандидатів з відчутним домінуванням представників центристських поглядів. Загальна кількість виборців області складала 868700 осіб. Щоправда, активність електорату на цих виборах була однією з найнижчих за історію Незалежної України. Усереднений показник участі в виборах у Тернопільській області складав 74,5 %. Традиційно найнижчий показник був властивий для м. Тернополя (68 %), в той час як в інших районах області ці показники трималися в межах 73-78 % (рис. 5.4).

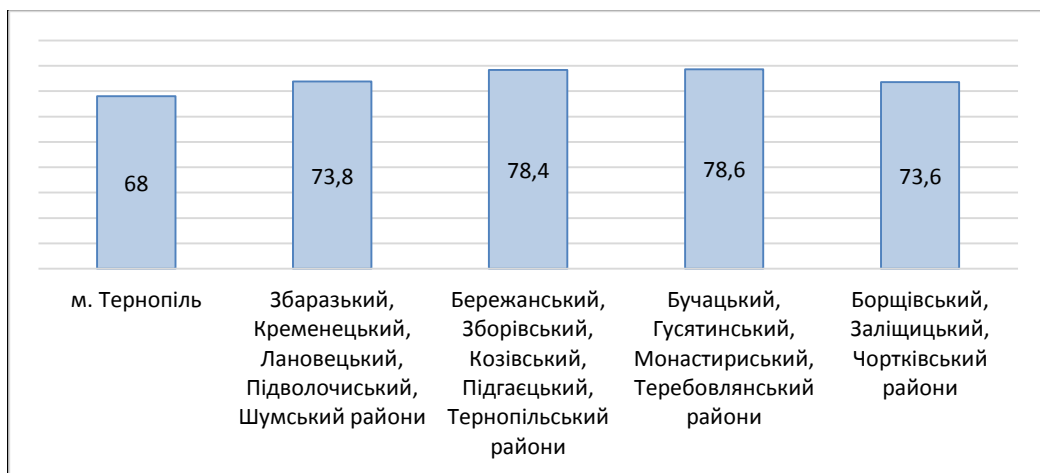

Рис. 5.4. Електоральна активність на виборах Президента України 2010 року в межах Тернопільської області, %*

* Розраховано нами за даними [3]

Праві сили 2010 р. презентували Юрій Костенко, Олег Тягнибок та Віктор Ющенко. Зважаючи на розчарування очікувань, які покладалися на лідерів «Помаранчевої революції», що представляли в першу чергу націонал-патріотичні сили, ці кандидати отримали посередню, як для Західної України, підтримку. Тільки в межах Бережанського, Зборівського, Козівського, Підгаєцького, Тернопільського районів підтримка була в межах 39 %. В південно-центральному регіоні області

(Бучацький, Гусятинський, Монастирський, Терехівський, Борщівський, Заліщицький, Чортківський райони) показник підтримки правих ідеологій був в межах 37-34 %. В обласному центрі та північно-центральному районах (Збаразький, Кременецький, Лановецький, Підволочиський, Шумський) ці кандидати отримали до 25 % підтримки електорату. Загалом ці вибори для зазвичай патріотично налаштованого електорату слід вважати вкрай невдалими.

Центристські сили сформували потужний пул кандидатів (Інна Богословська, Михайло Бродський, Анатолій Гриценко, Володимир Литвин, Олександр Пабат, Василь Протівсіх, Сергій Ратушняк, Олег Рябокін, Людмила Супрун, Юлія Тимошенко, Сергій Тігібо, Віктор Янукович, Арсеній Яценюк), які в сумативі і отримали максимальну підтримку виборців. В межах Бережанського, Зборівського, Козівського, Підгаєцького, Тернопільського районів їх підтримало дещо більше 57 %. Від 60 % до 62 % виборців проголосували за кандидатів цих ідеологічних напрямків в Бучацькому, Гусятинському, Монастирському, Терехівському, Борщівському, Заліщицькому та Чортківському районах. І досить нетрадиційно максимальну підтримку (понад 72 %) ці кандидати отримали в північно-центральному районах (Збаразькому, Кременецькому, Лановецькому, Підволочиському, Шумському).

Ліві сили були представлені обмеженим числом кандидатів (Олександр Мороз та Петро Симоненко), яких підтримав приблизно 1 % електорату області.

Шоста виборча кампанія Президента України відбувалася 25 травня 2014 р. У виборчому процесі брало участь 21 претендент, які представляли праві, право-центристські, центристські та ліво-центристські сили.

В межах Тернопільської області було виділено виборчі округи, які залишилися незмінними з виборчої кампанії 2004 р.

Якщо співставляти всі виборчі зрізи Президента України, то ця кампанія викликала відносно низький інтерес у виборців – середній показник в області – 76,7 %. Найвищий показник участі у голосуванні був властивий для виборців Бережанського, Зборівського, Козівського, Підгаєцького та Тернопільського районів (80 % від загального числа тих, хто має право голосу). Нижче пересічнообласного показника явка виборців була в обласному центрі, а також в Збаразькому, Кременецькому, Лановецькому, Підволочиському та Шумському районах (рис. 4). Варто відзначити, що ці показники суттєво перевищували пересічноукраїнські (59,5 %) та були найвищими в розрізі обласних регіонів України.

На хвилі Революції гідності пріоритетним напрямком підтримки були націонал-патріотичні сили, як висунули обмежене коло кандидатів (Петро Порошенко, Олег Тягнибок, Василь Куйбіда, Дмитро Ярош), але вони мали масову підтримку виборців. Найвища підтримка представників даного ідеологічного напрямку була властива для м. Тернополя та західних і центральних адміністративних районів області – Бережанського, Зборівського, Козівського, Підгаєцького, Тернопільського районів (67 %). Умовно найнижча підтримка (56,5 %) була властива для північно-центральному районах області (Збаразький, Зборівський, Кременецький, Лановецький, Шумський). В решті адміністративних районів області рівень підтримки був в межах означеної амплітуди, що демонструє загалом консолідовану думку населення краю.

Досить представницьким було коло кандидатів від центристських сил, які висвітлювали погляди досить широкого ідеологічного спектру – від правоцентристських (Ольга Богомолець, Анатолій Гриценко, Юлія Тимошенко, Зорян Шкіряк) до лівоцентристських (Василь Цушко, Вадим Рабінович); поряд з ними позиціонувалися кандидати, що представляли ліберальні, класично центристські позиції (Юрій Бойко, Андрій Гриненко, Михайло Добкін, Валерій Коновалюк, Ренат Кузьмін, Олег Ляшко, Микола Маломуж, Вадим Саранов, Сергій Тігіпко). Показники підтримки кандидатів даного крила коливалися від 37 % в Борщівському,

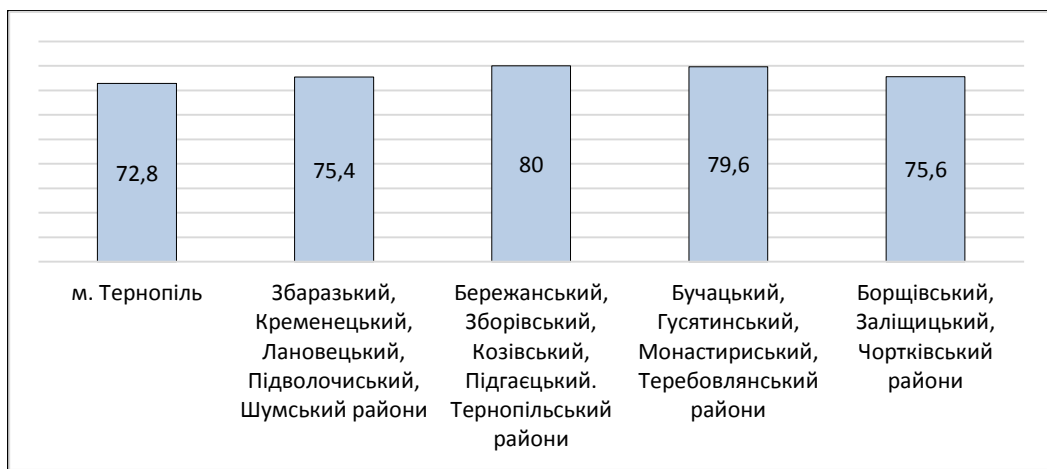

Рис. 5.5. Електроральна активність на виборах Президента України 2014 року в межах Тернопільської області, %*

* Розраховано нами за даними [3]

Заліщицькому, Чортківському районах до 32 % в м. Тернополі, Бережанському, Зборівському, Козівському, Підгаєцькому, Тернопільському районах. Слід наголосити, що такий суттєвий показник прихильності до даного ідеологічного напрямку був досягнутий завдяки участі кількох «важковаговиків» українського політичного істеблїшменту (Анатолій Гриценко, Юлія Тимошенко, Олег Ляшко, Сергій Тігіпко). Таким чином було підтверджено тенденцію щодо росту пріоритетів соціально-економічного спрямування у порівнянні з націонал-патріотичним в електорату області.

Дані вибори були провальними для лівих сил, які не набрали в жодному з адміністративних районів Тернопільської області більше 0,2 % голосів.

З суспільно-географічної позиції президенстві вибори в межах Тернопільської області відзначаються кількома особливими підсумками.

Насамперед відслідковується тенденція скорочення числа тих, хто бере безпосередню участь у виборах. Вибори 1999 р. демонстрували високу зацікавленість електорату області (понад 90 %), а в наступних каденціях цей показник поступово знижувався з 85 % до 75 % (хоча слід наголосити, що в порівнянні з регіонами України це були найвищі показники відповідного виборчого періоду).

Впродовж 1999-2014 рр. спостерігається синусоїдна зміна електроральної прихильності до кандидатів, що представляли певні ідеологічні напрямки. Якщо в

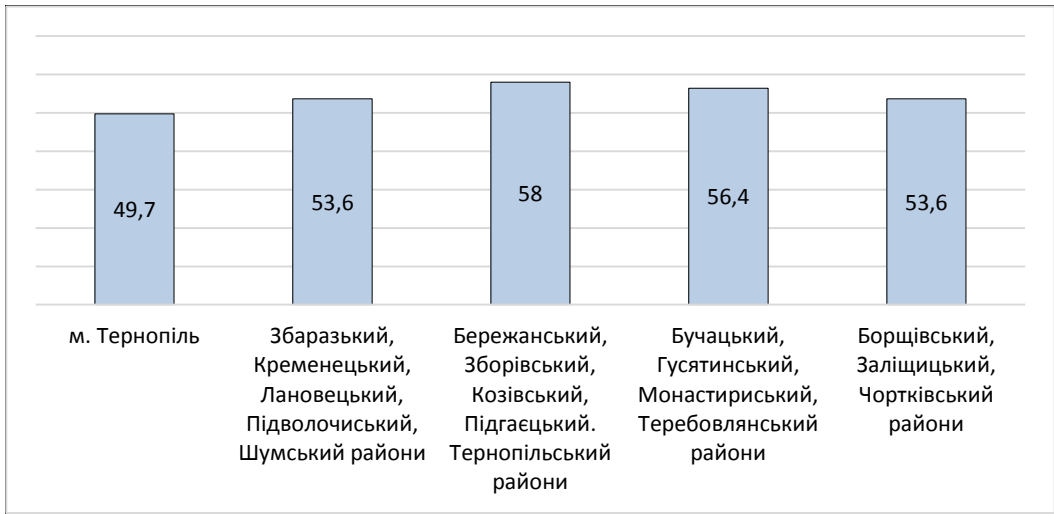

Рис. Електоральна активність на виборах Президента України 2019 року в межах Тернопільської області, %*

* Розраховано нами за даними [3]

останній виборчій кампанії ХХ століття і у виборах 2010 р перевага була за представниками центриського спрямування (показник підтримки в межах 70-64,2 %), в 2004 р. та 2014 р. спостерігалася консолідована підтримка кандидатів, що представляли націонал-патріотичні сили (від 87,6 % до 63,2 %). Такі коливання симпатій виборців Тернопільської області можна обґрунтовувати ситуативними уподобаннями та кон'юнктурою загальноукраїнського політичного середовища, що склалось на відповідний період.

Література:

1. Дністрянський М.С. Політична географія України. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 348 с.
2. Кузишин А.В. Геопросторовий аналіз громадської думки через призму парламентських виборів в областях Карпатсько-Подільського регіону // Наук. зап. Сер.: Геогр. Тернопіль, 2015. №1 (38). С. 117-123.
3. Кузишин А.В. Електоральні особливості парламентських виборів 2012 року в Тернопільській області // Географічна наука і практика: виклики епохи: Матер. міжн. наук. конф., посв. 130-річчю географії у Львів. ун-ті (м. Львів, 16-18 травня 2013 р.) / [Відп. ред.: доц. В.І.Біланюк, доц. Є.А. Іванов]. У 3-ох т. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2013. Том 1. С. 320-324.
4. Кузишин А.В. Ретроспективно-географічний аналіз президентських виборів в Тернопільській області (1999-2014 рр.) // Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. – Тернопіль: СМП «Тайп». № 2 (випуск 2), 2019. С. 4-10.
5. Кузишин А.В. Суспільно-географічний аналіз підсумків виборів до Верховної Ради України в межах Тернопільської області (2012-2019 рр.) // Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. – Тернопіль: СМП «Тайп». – № 3 (випуск 3), 2020. – С. 15-23.
6. Кузишин А.В. Тренди електоральних уподобань населення Тернопільської області // Тернопільщина: цілі і потенціал сталого природокористування. Монографія. Тернопіль: Тайп, 2016. С.486-494.
7. Остапеч Ю.О. Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональний та регіональний вимір: автореф. дис. ... докт. політол. наук: 23.00.02 / Юрій Олександрович Остапеч. Львів, 2016. 42 с.
8. Політична географія і геополітика: Навч. посіб. / Б.П. Яценко, В.І. Стеценко, Ю.С. Брайчевський та ін.; за ред. Б.П. Яценка. К.:Либідь, 2007. 255 с.
9. Сайт Центральної виборчої комісії [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua>